

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКОВОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ

доц., к.е.н., Лук'янихін В.О., Овчаренко В.А.

В залежності від характеру впливу держави в особі державних органів влади на основних учасників ринкового процесу та їх взаємодії на ринку розрізняють три типи ринків: нерегульований, регульований (частково регульований) та централізовано керований.

Нерегульований ринок у “чистому вигляді” існував лише на ранній стадії виникнення обміну. Це стихійний ринок, на якому обсяги продаж та ціни формуються у результаті прямих контактів, торгу між учасниками процесу купівлі-продажу. Практично відсутнє втручання держави у ринковий процес. В сучасних умовах нерегульований ринок можна спостерігати лише в певному наближенні у вигляді несанкціонованих “базарів” та різних локальних торговельних угод. У значній мірі нерегульованими є “тіньові” або “чорні”, нелегальні ринки.

Протилежністю нерегульованому є *централізовано керований ринок* - стосунки знаходяться під наглядом і контролем держави, яка визначає дії кожного суб'єкту ринкових стосунків. При такій системі ринок перетворюється в інструмент державного розподілу, в якому за споживачем частково збережено лиш право прийняття рішення: коли і скільки купувати. Крім того, торгові посередники і споживачі можуть виражати свої побажання в формі попередніх заявок на вироблення і поставку продукції. Централізовано керований ринок має місце в умовах панування державної власності на основні засоби ринкових структур і на товар. Ринок підмінюється фактично державною торгівлею, яка практично цілком керується державними органами.

В країнах з економікою ринкового типу діють *регульовані ринки*. При ринковому регулюванні держава в особі законодавчих та виконавчих органів встановлює загальні правила поведінки учасників ринку, частіш за все “м'які” або “вузькі” обмеження, що стосуються видів товарів, умов продажу, цін. Існування регульованих ринків такого типу пов'язане з існуванням у ринковому господарстві недержавних форм власності: приватної, колективної, акціонерної. Тому можливості державного втручання в економіку обмежуються.

Найти оптимальне співвідношення ринкової свободи та державного регулювання дуже непросто, однозначних підходів і критеріїв до вирішення цього питання економічною наукою та практикою не знайдено. Можна лише спробувати визначити деякі тенденції у пошуку оптимуму: організація, упорядкування, регламентація ринку не повинні порушувати величезний потенціал саморегуляції ринкового механізму, але і розгул конкурентної

стихії при послабленні регламентуючих “правил гри” може мати самі негативні для суспільства наслідки, такі, як масові банкрутства, безробіття, фальсифікація продуктів. Тому для кожних конкретних умов оптимальним є максимум вільної конкуренції при адекватній організації і регламентації. Такий механізм можна назвати механізмом організованої конкуренції. Сучасний інструментарій державного втручання в економіку націлений на підтримання подібного оптимуму.

У всіх економічних системах держава регулює економіку. Таке регулювання в сучасній ринковій економіці здійснюється в набагато менших масштабах, ніж у адміністративно-командній системі. Але і тут економічна роль держави досить велика. Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства є системою типових заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, які здійснюються правомочними державними установами і суспільними організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються. По мірі розвитку ринкового господарства виникали та загострювались економічні і соціальні проблеми, які не могли бути вирішені автоматично на базі приватної власності. З’явилася потреба значних інвестицій, малорентабельних або нерентабельних з точки зору приватного капіталу, але необхідних для продовження виробництва в національних масштабах; галузеві та загальногосподарські кризи, масове безробіття, порушення в грошовому обігу, загострена конкуренція на світових ринках вимагали відповідної державної економічної політики. В сучасних умовах невтручання держави в соціально-економічні процеси неможливе.

Об’єктивна можливість державного регулювання економіки з’являється з досягненням певного рівня економічного розвитку, концентрації виробництва і капіталу. Необхідність, яка перетворює цю можливість у дійсність – це ріст проблем, труднощів, з якими покликане справитися державне регулювання економіки.

В сучасних умовах державне регулювання економіки є складовою частиною процесу відтворення. Воно вирішує різноманітні завдання, наприклад, стимулювання економічного зростання, регулювання зайнятості, заохочення прогресивних зрушень в галузевій і регіональній структурах, підтримки експорту. Конкретні форми, напрямки, масштаби державного регулювання економіки визначаються характером та гостротою проблем в тій чи іншій країні в конкретний період. Особливо важлива роль державного регулювання економіки в країнах, що розвиваються, які створюють незалежну економіку, у країнах, що здійснюють перехід від планового господарства на базі державної власності до ринкового господарства на базі приватної власності.

Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Балацького О. Ф. (м. Суми, 24–26 квітня 2013 р.): у 4 т. / за заг. ред. О. В. Прокопенко. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – Т. 3. – С. 168-170.